

Міністерство освіти і науки України
Сумський державний університет
Факультет іноземної філології
та соціальних комунікацій

X

**ВСЕУКРАЇНЬКА
НАУКОВА КОНФЕРЕНЦІЯ**

СОЦІАЛЬНО-ГУМАНІТАРНІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ СУЧАСНОГО СУСПІЛЬСТВА

27-28 квітня 2023 року

Матеріали

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
СУМСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ФАКУЛЬТЕТ ІНОЗЕМНОЇ ФІЛОЛОГІЇ ТА
СОЦІАЛЬНИХ КОМУНІКАЦІЙ**

**СОЦІАЛЬНО-ГУМАНІТАРНІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ СУЧАСНОГО
СУСПІЛЬСТВА**

**МАТЕРІАЛИ X ВСЕУКРАЇНСЬКОЇ НАУКОВОЇ
КОНФЕРЕНЦІЇ СТУДЕНТІВ, АСПІРАНТІВ,
ВИКЛАДАЧІВ ТА СПІВРОБІТНИКІВ**

(Суми, 27-28 квітня 2023 року)

Суми, 2023

С-70 Соціально-гуманітарні аспекти розвитку сучасного суспільства:

Матеріали десятої Всеукраїнської наукової конференції студентів, аспірантів, викладачів та співробітників (Суми, 27–28 квітня 2023 р.) / уклад. М. М. Набок. Суми : Сумський державний університет, 2023. 367 с.

До збірника увійшли наукові матеріали, присвячені актуальним проблемам сучасного перекладу, етнолінгвістики, стилістики, методики та методології сучасних мовознавчих та літературознавчих дисциплін. Складовою збірника є наукові розвідки з питань релігії та культури, соціальних і міжкультурних комунікацій, психологічної теорії та практики, соціологічних досліджень.

Для викладачів закладів вищої освіти, аспірантів, студентів, учителів загальноосвітніх шкіл, гімназій, ліцеїв та коледжів, усіх, хто цікавиться питаннями соціогуманітарного напрямку.

Матеріали друкуються в авторській редакції.

Dictionaries Find definitions, translations, and grammar explanations at Oxford Learner's

Dictionaries.URL: https://www.oxfordlearnersdictionaries.com/definition/english/volunteer_2?q=volunteering(date of access: 19.04.2023).

6. Volunteering. Cambridge Dictionary English Dictionary, Translations & Thesaurus. URL: <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/volunteering> (date of access: 19.04.2023).

Олена Ємельянова,

канд. філол. наук

доцент кафедри германської філології

Сумського державного університету

Юрій Багрін,

студент Сумського державного університету

ПУБЛІЦИСТИЧНИЙ ДИСКУРС ЯК ОСОБЛИВИЙ ТИП ДИСКУРСУ

Дискурс як відображення комунікацій є однієї з важливих складових людської діяльності і життя. Кількість досліджень різних питань дискурсу в лінгвістиці, культурології, соціології, соціолінгвістиці, психолінгвістиці, когнітивній психології і та інших науках постійно збільшується. Публіцистичний дискурс динамічно розвивається та є найбільш розповсюдженим дискурсом, що обумовлює **актуальність** його дослідження. Проблемою є те, що дискурс, як культурне явище, включає в себе і залежить від багатьох факторів, і майже всі вони стрімко розвиваються і змінюються. **Метою** розвідки є виокремлення особливостей публіцистичного дискурсу по відношенню до загального визначення дискурсу і до інших типів дискурсу. Мета досягалася через виконання **завдань**: а)виокремити найбільш точне і узагальнене на теперішньому етапі визначення поняття «дискурс», б)дослідити наявні типології дискурсів і місце публіцистичного дискурсу серед них,

в)дослідити визначення публіцистичного дискурсу і його особливості по відношенню до інших дискурсів.

Поняття дискурсу. Термін «дискурс» з'явився у середині минулого століття у статті З. Харріса «Discourse Analysis» [17]. Відтоді тема дискурсу стала популярною і базовою в багатьох галузях науки, на початку 21 століття з'явився навіть термін «дискурсний бум», відображаючи інтерес до теми.

Теорію дискурсу історично започаткував Е. Бенвеніст у своїй концептуально-дискурсивній теорії протиставивши статичність плану розповіді та динамічність плану дискурсу, а сам дискурс визначивши як «висловлення, що передбачає наявність мінімум двох комунікантів: адресата й адресанта, а наміром адресанта є певний вплив на свого співрозмовника» [1, с. 276–279].

Т. ван Дейк виокремлює дискурс у широкому та вузькому значенні. У широкому значенні дискурс виступає як комунікативна подія, учасниками якої виступають мовець, слухач, спостерігач та інші, і яка відбувається у певному часовому, просторовому та іншому контексті. Ця подія, що є складною єдністю мовної форми, значення та дії, має вербальні та невербальні складові. У вузькому значенні дискурс є писемним або усним результатом комунікативної дії, тобто текстом або розмовою [4].

І. Корольов на базі узагальнення робіт Н. Арутюнової, Т. ван Дейка, О. Іссерс, В. Карасика, В. Красних, М. Макарова, Г. Почепцова, К. Седова та інших представив поняття «дискурс» у значенні цілісного мовленнєвого твору, який виконує різноманітні когнітивно-комунікативні функції [11].

В. Карасик розуміє під дискурсом «текст, занурений у ситуацію спілкування», що допускає «безліч вимірів» і взаємодоповнюючих підходів у вивченні, в тому числі прагмалінгвістичний, психолінгвістичний, структурно-лінгвістичний, лінгвокультурний, соціолінгвістичний [7, с. 5–6].

І. Корольов наводить 40 підходів до визначення поняття дискурсу [11, с.294–296]. Таке велике розмаїття визначень пов'язано з різницею критеріїв, задач і точок зору. Виділимо в якості одного з найбільш узагальнюючих визначення дискурсу Ф. Бацевича: дискурс це тип комунікативної діяльності,

мовленнєвий потік та інтерактивне явище, що має різні форми прояву (усну, писемну, паралінгвальну), відбувається у межах конкретного каналу спілкування, регулюється стратегіями і тактиками учасників [2, с. 138].

Класифікація дискурсів. Не менш багатовимірною в порівнянні з визначенням поняття «дискурс» є і питання класифікації дискурсів. Чіткої і загально прийнятої класифікації поки немає.

В. Карасик з позиції соціолінгвістики виділив два особливих типи дискурсу: персональний (індивідуально-орієнтований) і інституційний (статусно-орієнтований) дискурс. Він виділяє такі типи інституційного дискурсу: політичний, дипломатичний, адміністративний, юридичний, військовий, педагогічний, релігійний, містичний, медичний, діловий, рекламний, спортивний, науковий, сценічний і масово-інформаційний, зауважуючи, що цей список можна змінити або розширити [7].

І. Шевченко та О. Морозова в якості критеріїв розрізнення типів і підтипів дискурсу запропонували соціально-ситуативний параметр, за яким виокремлюють науковий, політичний, адміністративний, юридичний, військовий, релігійний, медичний, діловий, рекламний, педагогічний, спортивний, електронний (інтернет-дискурс), медійний дискурс (засобів масової інформації), і критерій формальності та змістовності в функціонально-стильовому аспекті відповідно до жанрів і реєстрів мовлення, у межах якого виділяють художній, публіцистичний, офіційний та неофіційний [15, с. 233–236].

І. Колеснікова поділяє дискурси на професійні (сюди належать науковий, політичний, юридичний, медичний, медійний тощо), офіційні та побутові [9–10].

І. Корольов на основі аналізу сучасних досліджень представив 74 типи дискурсу [11, с.294–296], серед яких виокремимо публіцистичний і інтуїтивно близькі до нього масово-інформаційний, журналістський, маніпулятивний і Інтернет-дискурс.

Кожен дискурс створює свою самотутню картину світу, моделює свій «уявний світ», що представляє собою динамічну й упорядковану сукупність знань про охоплену дискурсивною думкою дійсність, свій алгоритм зчленування смислів і способів їх об'єктивації, свій набір дискурсивних формул – слів, фразем, мовних зворотів, кліше, тобто «своєрідних зворотів мови, властивих спілкуванню у відповідному соціальному інституті» [8, с.280]. Видно, що практично в усіх класифікаціях присутні типи дискурсу, які за назвою прямо або опосередковано можна віднести до публіцистичного дискурсу.

Публіцистичний дискурс. Публіцистика (нім. Publizistik, від лат. Publicus – суспільний, народний) тлумачиться як рід літератури, що висвітлює актуальні суспільно-політичні та інші проблеми сучасності в періодичній пресі і окремих виданнях [13]. Публіцистичний дискурс є одним з найбільш розповсюджених типів дискурсу завдяки розвитку засобів масової інформації, охоплення ними суспільства, ролі і задач які вони відіграють.

Публіцистичний дискурс тлумачать як дистанційну форму комунікації між представниками засобів масової інформації та масовою аудиторією, для якої характерне певне ідеологічне спрямування і яка може відповідати інтересам певних соціальних груп. Він формується під впливом низки факторів, зокрема свободи слова, політичної свободи, наявності реклами, зниження культури мовлення, набуття публіцистикою рис усного мовлення, персоніфікації автора, емоційності і т.ін. [14].

Серед функцій публіцистичного дискурсу виділяють такі: інформаційну, розважальну, функцію впливу, рекламну, функцію конструювання соціальної дійсності за допомогою ідеологій певних соціальних груп [6, с.11].

Поняття публіцистичного дискурсу корелює із поняттям публіцистичного стилю, що є одним із функціональних стилів літературної мови, притаманним мові ЗМІ. (16, с.112).

Українська енциклопедія визначає публіцистичний стиль у двох аспектах – як один із функціональних стилів літературної мови, що

використовується у сфері масової інформації, і як емоційно забарвлену, піднесену мову з ознаками вольової оцінності [3].

У мові ЗМІ продукуються певні соціальні та мовні стереотипи. Існують мовні кліше як специфічні форми швидкої подачі й сприймання інформації. Інформативна функція публіцистичного стилю зумовлює використання різноманітних жанрів у газеті, журналі (інформація, кореспонденція, стаття, інтерв'ю, репортаж, нарис, огляд і под.). Інформаційна орієнтація публіцистичного дискурсу пов'язана з документальністю, об'єктивністю, актуальним викладом інформації, офіційністю, логічністю та аргументативністю [3].

На відміну від інших типів дискурсів, публіцистичний дискурс найбільш швидко реагує на події які відбуваються в суспільстві. Відповідно публіцистичні тексти відображають не лише будь-які зміни в суспільному житті, а й зміни, які відбуваються в мові. Тому публіцистичному дискурсу притаманні такі лексичні особливості як наявність узуальних і оказіональних фразеологічних одиниць, прислів'їв, приказок, широке використання порівнянь і метафор [3], лексичних одиниць з певною конотацією, а також образних висловлювань. Використання мовних засобів публіцистичного дискурсу зумовлено соціально-оцінними характеристиками й можливостями ефективного, цілеспрямованого впливу на масову аудиторію. Це досягається шляхом поєднання логічності викладу інформації з її емоційним забарвленням, що і є визначальною рисою текстів публіцистики.

Дискурс безпосередньо пов'язаний з текстом. Загальним способом диференціації є представлення їх у співвідношенні «загальне-часткове», де текст слугує конститутивною одиницею дискурсу, а дискурс – одиниця вищого рівня абстракції, в межах якої існує безмежна кількість окремих текстів [12].

Регулятивна функція публіцистичного дискурсу за визначенням М.Р. Желтухіної [5], це організація та регулювання процесів, вплив на аудиторію, контроль над суспільною думкою, головний інструмент соціалізації, соціокультурного контролю та керування за допомогою мови. Функція впливу

включає пряму та непряму пропаганду і агітацію – визначення громадянського та політичного вибору і пропозиція набору стандартів стилю життя, що визначають мотивацію. Сюди входить не тільки формування думки, а й заклик до дії, виховання звичок. Здійснюється ідеологічний і політичний вплив, дія, спрямована на масову свідомість. Різновидами функції впливу виступає магічна, символічна, релігійна, прагматична, рекламна, апелятивна, аргументативна, оцінна, персуазивна, сугестивна, політична, ідеологічна, пропагандистська, маніпулятивна [5].

Одна з універсальних рис публіцистичного дискурсу – оцінність – може бути в імпліцитній або експліцитній формі. При цьому в сучасній публіцистиці відмічається тенденція переходу від експліцитної пропаганди до завуальованого маніпулювання масовою свідомістю [5].

Таким чином тексти публіцистичного дискурсу як частина масової комунікації, з одного боку, відображають стереотипи масової свідомості, а з іншого – формують їх, нав'язуючи індивіду певні смаки, життєві пріоритети, моделі поведінки, у тому числі мовленнєвої [5].

У кожному публіцистичному дискурсі є сторона продукуюча контент(автор, або інституція), сторона, сприймаюча контент(індивід і аудиторія), канал(-и) комунікації(передачі контенту). В сучасному динамічному житті характеристики публіцистичного дискурсу швидко змінюються, оскільки зміни відбуваються в кожній з цих складових частин дискурсу. Те, наскільки швидко і суттєво змінюється ситуація в публіцистичному дискурсі в цілому можна зрозуміти по змінам в кількості і якостях каналів комунікації. Наприклад, с появою Інтернету з'явилися електронні групи і розсилки, веб-сайти і форуми, соціальні мережі і месенджери, Youtube... І вони стали не тільки новими каналами доставки інформації до споживачів. Одночасно вони дали можливість окремим людям-авторам мати свої особисті засоби масової інформації, з'явилося нове поняття «блогосфера», вже є багато індивідуальних блогів і каналів (в Youtub, Telegram, Twitter...), які мають більше читачів або

глядачів, ніж багато газет і журналів. Причому всі ці канали можуть передавати не тільки текст, а в супроводі з засобами і можливостями мультимедіа.

А з появою смартфонів, стало можливим все це разом носити з собою в кишені, що і роблять більшість не тільки дорослих, а і дітей. Тепер кожен має в кишені телевізор, радіо і десятки газет, журналів і індивідуальних авторських ЗМІ.

Нові ЗМІ і величезний потік інформації вплинули і на форми контенту, і ми вже бачимо статті і дисертації, присвячені, наприклад, стислим текстам в масмедійному дискурсі.

Всі ці зміни впливають на публіцистичний дискурс і потрібне вивчення цього впливу, вивчення нових можливостей і потреб в рамках як давно існуючих, так і нових масових каналів комунікації.

Висновки. Отже дискурс, як відображення комунікації і взаємодії людей, є однією з важливих категорій буття суспільства. Це лінгвокультурне явище, яке має екстралінгвальний та внутрішній лінгвокогнітивний виміри, має різні форми прояву, відбувається у межах різних каналів комунікації і регулюється стратегіями і тактиками учасників. Кожен дискурс створює свою картину світу, особливу динамічну й упорядковану сукупність знань і уявлень про предмет дискурсу.

Ми дослідили розмаїття визначень та класифікацій дискурсів, де кожен тип дискурсу активно вивчається сучасним дискурсивним аналізом. И побачили, що публіцистичний дискурс прямо або опосередковано присутній практично в усіх класифікаціях. Завдяки великому поширенню засобів масової інформації і ролі яку вони відіграють в суспільстві, вивчення публіцистичного дискурсу має велике значення. Це один з найбільш поширених і важливих типів дискурсу, який визначають як дистантну форму комунікативної діяльності інституціонального та когнітивного характеру, основними учасниками якої є представники засобів масової інформації та масова аудиторія. Публіцистичний дискурс часто відзначається ідеологічним спрямуванням і відображенням інтересів окремих соціальних груп. Він формується під впливом різних

позамовних та мовних факторів. Базовими функціями публіцистичного дискурсу є інформування та вплив, але в рамках цих двох можна виділити розважальну, рекламну, виховну, функцію формування соціальної дійсності за допомогою ідеологій соціальних груп та інші функції. Загалом публіцистичний дискурс здійснює вплив на масову аудиторію та відображає стан розвитку суспільства, висвітлюючи найактуальніші аспекти життя. Характерними рисами публіцистичного дискурсу є лаконічність і образність, експресивність і оцінність, інформативність та актуальність.

Публіцистичний дискурс – це комунікація з масовою аудиторією та вплив на неї. В цій рамці треба аналізувати всі складові дискурсу та особливості всіх інших типів дискурсів, які досліджуються у вузьких рамках власних задач, засобів та особливостей.

Список використаних джерел:

1. Барт Р. Лингвистика текста. Новое в зарубежной лингвистике. М. : Прогресс, 1978. Вып. VIII. С. 442–449.
2. Бацевич Ф. Основы коммуникативной лингвистики. К.: Академія, 2004. 344 с.
3. Гончар О.С. Публіцистичний дискурс та його функції. URL: <https://lib.chmnu.edu.ua/pdf/novitfilolog/21/7.pdf>
4. Дейк Т. А. ван. К определению дискурса. Ideology: A Multidisciplinary Approach. 1998. URL: <http://psyberlink.flogiston.ru/internet/bits/vandijk2.htm>
5. Желтухина М.Р. Функции масс-медиального дискурса. Жанры и типы текста в научном и медийном дискурсе: Межвузовский сборник научных трудов. Вып. 5. Орел, 2007. С. 191–201.
6. Каменева В.А. Лингвокогнитивные средства выражения идеологической природы публицистического дискурса(на материалах американской прессы): автореф.дисс... канд..фил.наук: спец. 10.02.19 «Теория языка»/ В.А.Каменева. Кемерово, 2007. 41с.

7. Карасик В. И. О типах дискурса. Языковая личность: институциональный и персональный дискурс. Волгоград: Перемена, 2000. С. 5–20.
8. Карасик В. И. Языковой круг : личность, концепты, дискурс. Москва: Гнозис, 2004. 390 с.
9. Колеснікова І.А. Деякі аспекти специфіки архітектоніки професійного дискурсу. *Studia Linguistica*: зб. наук. праць. Київ : ВПЦ «Київський університет», 2010. Випуск 4. С. 428–432.
10. Колеснікова І.А. Диверсифікація лінгвальних одиниць у професійному дискурсі (на матеріалі правничо-економічної та економічної сфер). Славянские языки: системно-описательный и социокультурный аспект исследования : сб. научн. тр. Ч.2. Брест : БрГУ имени А.С.Пушкина, 2014. С. 20–24. URL: <http://ir.kneu.edu.ua/bitstream/2010/5907/1/Kolesnikova.pdf>
11. Корольов І. Поняття дискурсу в сучасному мовознавстві: визначення, структура, типологія. *Studialinguistica*. 2012. Вип. 6 (2). С. 285–305. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/Stling_2012_6\(2\)_48](http://nbuv.gov.ua/UJRN/Stling_2012_6(2)_48)
12. Приходько А.Н. Таксономические параметры дискурса. Язык. Текст. Дискурс: Научный альманах Ставропольского отделения РАЛК / под ред. проф. Г.Н. Манаенко. Вып. 7. Ставрополь: Изд-во СГПИ, 2009. С. 22–30.
13. Словник іншомовних слів за ред. О. С. Мельничука. 2-е видання, випр. і доп. Київ: Головна редакція [«Українська радянська енциклопедія»](#) (УРЕ), 1985. 966 с.
14. Стернин И.А. Фактор адресата в речевом воздействии. *Вестник ВГУ. Серия : Филология. Журналистика*. 2004. №1. С. 171–178.
15. Шевченко І.С. Морозова О. І. Проблеми типології дискурсу. Дискурс як когнітивно-комунікативний феномен : монографія / за заг. ред. І. С. Шевченко. Харків : Константа, 2005. С. 233–236.
16. Galperin I.R. Stylistics. [2nd ed.]. Moscow : Higher School Publication House, 1977. 332 p.
17. Harris Z. Discourse analysis. *Language*. 1952. Vol. 28, № 1. P. 1–30.